

ГОДИНА

5
1868**ВОЈИН**

БРОЈ

11
10. Априла.**ЛИСТ ЗА ВОЈНЕ НАУКЕ, ВЕШТИНЕ И НОВОСТИ.**

ИЗДАЈЕ И УРЕЂУЈЕ Драгашевић, официр.

Пруско-аустријски рат 1866 г. од М. Иванина. — Каква је тактика Драгомировљев., од Д. Ђурића. — Суваров. — Положаји, од Лера. — Новине.

Пруско-аустријски рат 1866 г.

Од М. Иванина.

(Наставак.)

Ако се само дубље загледа у радњу пруске војске, лако ће се увидети, да главан узрок њиховој добити лежи у брзини, смелости и доброме распореду; а узрок несрећи аустријској бејаше — споро кретање њене војске и изгубљена неколико дана баш у оно доба, кад су могли произвести брзи и одважни удар, јер им за то иђаше на руку раздјељеност пруске војске.

Да бисмо доказали ову необориву истину и да бисмо разјаснили главне радње, које имађаху утицаја на свршетак борбе, — ево ми ћемо да разгледамо ратно поље, на коме се изиграла по Аустријанце жалосна драма.

Пре но што се отпочеше војне радње, пруске војске означене против Аустрије, бејаху расположене од Одра до Лабје, на растојању више од 60 сахата. У административном одношају оне бејаху подељене

на лабску војску (на броју око 90.000 људи) са главним станом у Торгави, на 1-ву војску (око 108.000) — главни стан у Берлину — и 2-гу војску (опет толику) са главним станом у Најсу. Ма да бејаше велики простор између оба крила ове војске од триста хиљада, — опет железњаци са обичним телеграфима а и још са новима путницама, које Пруси повукоше, припомагаху, да се брзо односе вести и заповести деловима војске. Жељезном стазом преко Герлица, Хиршберга, Валденбурга, Фалкенштајна, Најсе до у Берлин, (а које се свршаваху близу границе Саксоније и Аустрије), могаше се у Берлин брзо јављати за све оно, што се дозна од ухода или другим путем, т. ј. све оне вести, које казиваху састав, број, кретање, размештај аустријске војске, уређење болница, спрему слагалишта за храну, једном речју све, што се пре почетка рата мора о противнику знати. Предео, у коме бејаху пруске војске, добро је насељен и при брзој кретању војске, могао је дати довољно преносних средстава.

Пред лицем пруске војске од Герлица к Најсу простираху се Исполинове горе, преко којих се тек на мало места могло прећи; но ни Пруси ни Аустријанци не подигоше код тих пролаза никаквих утврђења, већ их само чуваше малим одредима.

Јужно од исполинових гора, у Моравији и Чешкој, дуж пруске границе, протегле се железне стазе кроз Олмиц и Пардубиц, где се деле на два крака: један иде на Краљевград, Цитаву, у Дражђане, други кроз Праг, Кенигштајн опет у Дражђане; од прве стазе у Јозефштату одвајала се стаза, која се приближавала пролазима кроз горе, у Траутенаву и На-

ход. Овај пут, заједно са железњацима од Олмица и Прераје к горњем Одру и Бечу, такође могаше да помогне за брзо кретање војске и преношење заповести, распоређаја и извешћа о непријатељу.

До почетка рата Прусија се старала да обрати пажњу Аустријанаца на своје лево крило, као под видом да се или боји навале од ове стране у Шлезију или сама прети да ће одовуд упасти у аустријску државу правцем к Олмицу. С овом намером, веле, и пренео се главни стан из Глаца у Најс, прем да је Глац по своме положају доста јака тврђава. Вероватно демонстрације на левоме крилу пруске војске и бејаху узрок, те Бенедек у околини Олмица сасреди војску од 250.000 до 300.000 људи, и престајао ту од 10-га до 17-га Јунија. Оваким распоредом аустријска војска бејаше удаљена од савезне војске југозападних ђерманских државица и не могаше за времена да помогне Саксонце, чиме се Пруси и користеше брзо заузевши Саксонију готово без и једнога зрна.

Истина су се Аустријанци пре почели оружати, али Пруси пре отпочеше војну, једновремено наступајући на савезнике аустријске, која удаљеним сасрећењем своје војске као да хтеде рећи: „Нек се спасе ко може, а ја се бринем само о својој користи и безопасности.“ Саксонској влади Прусија је послала ултимат 14. Јунија (по новом); рок одговору бејаше 24 сахата; и кад добише одговор непристајања, лабска 1-ва војска једновремено, 16. Јунија, продре у Саксонију са севера и запада и за два дана овлада њоме; 18. Јунија пруске прве страже већ стајаху на граници Чешке.

Но негледајући на то, што ултимат од 14 Јунија пређаше Саксонии војном, — Аустријанци се и опет не пожуреше да помогну своме савезнику. Скупљена у Олмицу војска тек 17 Јунија полагано се поче кретати на северозапад, сигурно певајући стару своју песму „Langsam vohan“. Железњаком од Олмица к Дрaжђану (на даљини од прилике 60 сахата) Аустријанци би по свој прилици успели да Саксонцима пошљу знатну помоћ. Кад оно 1859 Наполеон III помага своме савезнику Виктору Емануилу, за десет једанаест дана прејезди 85000 војске просторије од 160 сахата. Да су и Аустријанци послали помоћи, то у свези са Саксонцима могли би склопити тајву снагу, која би полагано одступајући могла да уздржи кретање пруских војска, т. ј. 1-ве лабске војске и дали би времена осталоме делу аустријске војске да се судари с 2-гом војском пруском, од које бејаше јачи. Но Аустријанци не послаше помоћи ниједном своме савезнику, и полагано продужише пут Јозефштата. По жељезној стази, која ту близу бејаше, могли су превући један део војске, терете и пртљаг; кретајући се у добро насељеном пределу, могли су зарад веће брзине, метнути војску на кола и т. д. и да за пет до шест дана дођу до Јозефштата. А аустријска војска плела се десет дана и дошла до Јозефштата тек 26. Јунија... Овде се састало шест корпуса аустријске војске, и заједно са саксонцима имађаше 300.000 људи.

(Наставиће се.)

Каква је тактика Драгомировљева?

Од Д. Ђурића.

(Свршетак.)

За основ сваком маневру полаже ма какав тактичан задатак, а да се не би појавила нужда за горња правила, он вели:

„1., Нетреба ни доводити ствар до јуриша, да се не би овај свети бој радио у ветар. И као што је цел сваког маневра заузети згодно место према непријатељу, то је и **излишно** водити колону на јуриш а јуришу, могу се војници научити на обичним учењима Суворовљевим начином.

2., Никако нетреба дозвољавати да се положај одмах оставља, чим га противна страна обиђе, но треба зактевати од обкољенога, да одма скроји нужне мере, да доскочи свом противнику.

3., Никада нетреба изрицати пресуду: ко је победио и ко је побеђен, кад ни једно ни друго неможе на маневрима да буде већ само приучава ухо, да се равнодушно слушају речи, које иоле ваљана војника могу само да раздраже. Најбоље је, нека бранилац изабере према свом задатку положај и нека распореди на њој војску; па после нека се осмотри, да ли је он све извршио, како ваља и како се мисли да ваља, да ни је пао у какву грубу погрешку, па кад се све то учини; онда нека се положај очисти и нека нападач свој задатак решава. Овако ће сваки свој посао да сврши и не ће бити повода, да се говори: ви сте морали одступати, ви сте побеђени и т. д.

„Овакав начин двостраног маневра и зато је још добар, што се неће да раздражује самољубље онога, који је бајаги побеђен, а видими победитељ опет неће моћи увртити себи у главу бог зна какав војнички дар. Одклонити и једно и друго врло је нужно: прво, зато, што подкопава другарство а без другарства нема једнодушја, нема успеха; друго, зато, што може да стекне препоруку незаслуженоме са свима жалостним одтуда последицама.“

Читаоцима остављамо, да се реше за овај или онај први начин маневра, а ми овим завршавамо проматрање тактике Драгомирова. Ми нисмо прошли све дело, него само неку и то најглавнију част а то зато, што мислимо, да је за оцену дела довољно, тим пре, што је непропраћена част више или мање као и код других ваљаних тактичара. И завршујући овако можемо само честитати: „**трима српским официрима**“ ваљан избор предмета за превод. Драгомиров је издао две тактике: једна се предаје у учебном пешачком баталијону и та је целокупна, виша и нижа; друга пак, и то само нижа, предаје се у ђенералштабској академији и војничким школама. Коју су од ове две тактике наша три официра превели, неznam, но ма коју да су, излишно је казати, да је све једно: обе су једно и исто и разлика им је само у форми и обиму а не у суштини; ал кад би ствар дошла баш до раскида, ја бих дао глас за прву, јер је целокупна, ако и није веома обширна.

О самом преводу немогу ништа сада казати, но ћу о њему уопште неку да речем.

Мени се чини, да нема ни једна струка, којој

се може мање на страни подражавати, која се мање може копирати, као што је војничка; па тако исто ретка је и књига чисто војничка (не историског садржаја) која се може просто превести, а преведена, ма да је и најбоља, да непотребује допуне и дотеривања. Узмимо баш саму тактику Драгомирова. Нема сумње, књига је сама по себи прекрасна, може бити једина у војничкој књижевности са овако зрелим погледом. Но с друге стране, шта треба овде имати у виду? Драгомиров је Рус и пише тактику за Русе, па стара се, да у њој проведе онака начела, која највише одговарају карактеру руског војника. Драгомиров је у држави, која држи, да јој је нужна велика стална војска; зато он у својој тактици и проводи таква начела, која ће заиста моћи одгајити и обучити сталног војника, сталну војску. Ми пак далеко смо јужније од Руса. Наш народ разликује се доста оштро карактером од Руса, и по томе и ми треба да удешавамо тактику према себи. Ми имамо и **народну** војску и по томе треба проводити у нашим тактикама и друга још начела за њено одгајавање; јер само правила унутарње службе и дисциплинарни законик Драгомировљев, нису за то довољни. Нама се треба у овом обзиру обратити још и другим изворима за одгајавање народне војске. Ето по чему и сама та тактика Драгомирова, кад би хтели здраво строго судити, потребује допуне за нас. *)

*) Оваква и још друга побуђења односно саме тактике, и многа друга односно организације, а нешто и администрације, — и бијаху узроком, те се начинио молбени предлог, да се скупа грађа за ратну српску историју. Јер док ми то не

Друго, што ћу приметити, то је о нашој војничкој књижевности (само ако је смем још сада тако назвати). Ми смо у војничком обзирu у почетку, а још боље у прелазном стању. Наш је народ наоружан, снабдевен и обучен по садашњем европском систему. Наша народна војска оставља урођен јој начин борења и учи се новом. Оваково стање војске најделикатније је. Пође ли се ваљаним правцем, биће ваљан и резултат — победа Петра великог код Полтаве. Ударили се у страну, биће и резултат у страну — н. пр. садања турска коњица. Подржавати и крчити ваљан правац, јест задатак војничке књижевности.

А да би се и једно и друго, што рекох, најбоље и најлакше постигло, т. ј. да би извор књига за превод био свагда ваљан, да би се књиге издавале свагда најпре нуждне па после полезне, а никада излишне и шкoдљиве, да би оне савршено одговарале нашим савременим потребама; нужно је по мом мишљењу узајмног договора и споразумевања међу писцима — нужна је војничка књижевна дружина. О ползи ове дружине, више сам но убеђен. Од сваког, ма каквог рада, ако му се још у почетку не да ваљан темељ и план, произилази доцније само збрка. Зашто се не бисмо користили искуством наше грађанске књижевности? Доста има у њој књига, но свака не заслужује читања. Осим тога оваква

покупио и не уредимо, дотле не можемо имати ни организације за нашу народну војску, која би подпуно одговарала нашем народу, нити тактичних начела, која би излазила из духа нашега народа; а да дух народа утиче и у начела тактике, то су осведочили и Немци и Руси и Французи. —

Ур.

дружина, поред многих других још ваљаних страна и зато је добра, што ће се и сами чланови њени између себе у знањима и погледу на војничку струку да дотерују, јер, нека мисли како ко хоће, а ја сам убеђен, да ми нисмо још прошли сасвим период учења, а међутим позвани смо да и друге учимо.

Суваров.

(Из Милутина и Шмита).

(Наставак из бр. 5.)

Међу ближњима оцу његовом беше и неки стари артиљеријски ђенерао Ханибал. У искреноме разговору с њим, отац се жаљаше на крутоћу сина свога. „Да вам истину кажем говораше он, мој син вечито седи у соби на горњему кату, и ничим отуд не може да се измами. То ме често љути, тако је не отесан, да се једва уме поклонити“. — „Где је твој син?“ проговори Ханибал. „Па тамо где и у век,“ дода отац. Ханибал се попне уз басамаке к младоме нечовеку. „Чуј братац, рече му он, зашто се ти никоме не показујеш? То љути твога оца, — зашто си тако чудан, ил хоћеш да будеш паметнији од целога света? Но кажи ми, чиме се то бавиш?“ Устрашен Суваров покаже му своје књиге, карте, цртање. Ханибал разгледавши их са чуђењем, загрли га и рече му: „Кад би и сам наш велики император Петар видео твој посао, и он би те по своме обичају пољубио у чело. Продужи сине мој, и не брини се о том што говоре ови наши помодари.“ Затим врати се оцу и рече му: „Нека да Бог

свима очевима такве ваљане деце, остави твога Александра у његовој самоћи, он ће далеко да надвиси све оне, које сада толико хвале.“ Таквога ђенија увек може да опази бистро око; тако је **Сула** нашао њега у Цезара, а Бунапарти један од његових учитеља прорече сјајне будућности. И тако отац уступи наизад јавној наклоности свога сина, и у 12 години упише га у један од гварејских пукова (Семеновски). На скоро затим у 15 години, Суваров ступи у исти пук као редов, и кроз 9 година прође све ниже чинове у војсци: био је каплар, поднаредник и наредник. И тек 1754 год. у 25 год. живота, добије Суваров први официрски чин; у то доба многи од његових вршњака беху већ ђенерали или бар пуковници.

Такав почетак војне службе имађаше велика утицаја на доцнији живот Суваровљев. Живећи дуго заједно са војницима, потпуно је се упознао са њиховим начином живљења, са њиховима навикама и језиком. Па он је и у вишим чиновима проводио шпартански живот: увек је спавао на слами или сену; устајао је са зором; задовољавао се једином простом храном; одевао се и зими врло лако; презирао је сваку раскош; клонио се свакога гошћења; избегавао је све оно, што би му нђжило тело а умекшавало душу. Дворски живот, женско друштво, варошке забаве, све то он држаше за шткодљиво војнику. У своме елементу беше само онда, кад је у логору биваку или на походу. Навикавајући се од младих година на тако строги начин живота, може се рећи, да је Суваров прорадио и природу

своју: здравље му се јако поправи; по изгледу чољав и слаб, подношаше он много лакше од других и умор и непогоду и сваког рода оскудице.

Суваров се нарочито стараше, да се у спољноме животу, што више простима војницима приближи. Ал како се вараше они, који га држаше за простота не вештога војника, код кога има само војна инштикта. Суваров је као што смо видели, јошт у родитељској кући добио предуготовне образованости, за какву се обично не стараше војници онога времена. Тада беше јошт у пуној снази то убеђење, да за војну службу учити се није нужно, јер се незнање не сматраше као недостатак. Суваров напротив изнесе из куће оца свога уважавање науке, и жељу за знањем: па како није успео да доврши отпочето васпитање, то га допуњаваше као самоук*). Већ као официр, у слободно време, место обичнога беспосличарења, затвараше се он у своју собу, ту је прилежно учио и много читао**). Иста љубав к науци остаде код њега кроза цео живот му, и онако исто, као у младићско доба, поштоваше

*) У биографијама Суваровљевима обично се напомиње, да је он врло добро знао многе стране језике и изредно писао матерњим. И доиста он имађаше особите способности за језике и учио их необичном лакошћу; он је могао добро да говори француски, немачки, пољски, турски. нешто је разумевао фински, а у последње доба доста је научио и талијански. Но искрено да кажемо, рукописи, што иза њ заосташе, доказују, да на свима језицима, не изумимајући ни матерњи, врло је неправилно писао. Ал ваљда не ће моћи таково што да умали славу тога великога човека.

***) Он је и напечатано некоје књижевне покушаје своје у једном од тадашњих журнала: „Месечнија сочиненія“, а то се је морало да држи онда као нешто необично.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
В
Л
И
О
Т
Е
К
А

WWW.UNILIB.RS

он велика историјска имена, која беху идеал његов. Може се рећи, да војни ђеније Суваровљев не гледећи на сву извршност његову, дотерао се под утицајем класичких дела. (Наставиће се.)

Положаји.

Од Лера.

(Наставак из бр. 8.)

У другој периоди, при радњи у унутрашњости места, положај је нападачу већ у неколико олакшан, но још су веома неједнаке користи бораца, особито ако је бранитељ имао кад ваљано заузети село, и ако унутра има тврдих зграда и здања, која су удешена за упорну обрану. Нападна војска иде растојано, и део по део упадајући у село принуђена је да пролази уске улице под силном ватром стрелаца, што куће поседоше. Управљање или хитање свију ка истој цели врло је тешко, веће јединице дробе се на ситније, па и на много гомилица, од којих свака ради по својој сопственој увиђавности. Ако их пак у томе часу сусретну свеже бранитељеве резерве, то ће их без сумње они лако моћи из села изјурити. У опште за време унутрашње обране, још су све користи на бранитељевој страни, догод су куће заузеле у улицама, кроз које ће непријатељ проћи, и догод је редвит у рукама његовим. Догод овога бранитељ има, дотле је још велика нада да се и опет поврати, ма да је иначе велики део бранитељев напоље истеран (Асперн, Еслинген 1809 г.). С губитком редвита улоге се мењају и

готово ће бити немогуће браниоцу да село и опет заузме.

Ако бранилац одбије напад и устукне нападача, — тад није савесно и јурити му растројене делове (ово може оставити коњици својој); осим у прилици, кад је противник све своје резерве истрошио, и када се у опште појављује удесан тренут за прелажење из обране ка наступању.

Цели бој око оваких насеља стоји обично у томе, што оно прелази из руке у руку, догод се једна страна не повуче, истрошив све своје резерве (Ливњи 1815).

У трећој периоди, ако се увиди, да није могуће дуже у насељу остати, — бранилац повуче део или и целу војску иза села, и тамо је строји у бојни ред, да отежа нападачу излазак (*deboucher*) из њега а нарочито и с тога, да би помогао војсци, што је још у насељу, да се из њега извуче и уреди, јер би их лако могли одсећи. Нападач опет разастире стрелце, по ивици насеља према бранитељу, поставља што више топова на удесним местима, који се у овој прилици пак много пута пред селом наместе*). Тешко је помислити, да ће се бранитељу у томе тренуту решити да напада, а ако би и одночео, још је теже помислити, е ће успети моћи.

*) Правило, да се артилерија не поставља пред селом, истинито је за већину прилика; али да боме и оно, као и свако друго, изузетцима подлежи. Не треба је тамо поставити, јер је тешко одступање; но глупо би било држати се правила у прилици, кад по току боја није могуће предвидети да ћемо бити принуђени да се повлачимо, или онда, кад смо преграђени од нападача јаким преградом, која је непролазна, или пак само на неким тачкама (н. пр. при спремању јуриша на прелазу).

5. Засебне зграде.

Засебне зграде іако помажу воісци, іер их прикриваіу, дакле оіачаваіу им ватру а отежаваіу напад неприіатељски, коіи мора прво да незаклоњен прође кроз цели захват огња, а затим се малим одељењима збіа у тесне ходнике зграда. Іаза неудесност ових заклона іест, тешко повлачење посаде.

Утицаі ових зграда на радњу воіске, — условљен іе материјалом, из кога іе заклон подигнут, после пространством њиховим, видом (има ли страна, коіе се узаімно бране), пресеком (іедан или више спратова), размештаіем ходника (што мање према неприіатељу, све іе боље; у колико више по зади, у толико іе удеснија, іер іе повлачење лакше), и напоследку, своіствима околнога земљишта (іе ли оградом опасана зграда, има ли унаоколо насип ров, находили се у близини какав параќ или сад, да ли іе земљиште напред отворено или мешовито, да ли іе нагиб ка неприіатељу или обратно...).

Поседнуће и одбрана. Само се по себи разуме, да у овој прилици игра наіважнију улогу пешадија. Артилерија се не меће у унутрашњост, іер ретко находи довољно чврсте зграде, іер се врло тешко постављаіу тамо топови, и іер іе іош много теже те топове на поље изнети; осим тога густі барутни дим іе веома шкодљив посади, и не може она дуго да опстане. Артилерија се дакле обично размешта иза ограде или рова околнога, — изван зграде. Ако су ограде врло високе, тад се у њима руне избуше. Коњица ће овде имати само споредну улогу, — од прилике као код насељених места.

Као и при заузимању насеља, тако и овде може бити два случаја: или се зграда може за времена још посетити или се мора то на брзу руку чинити. У првоме случају предузимљу се све мере, којима фортификација учи и светује, т. ј. рашчисти се предина зграде колико је могуће више и боље, те да не дамо непријатељу никаква заколна за приближавање; барикадују се уласци према непријатељу и са стране здања, подиже се и отвара потребна комуникација у самој згради и ка страни повлачења, донесе се вода; предузимљу се у опште све мере, које су за гашење пожара нужне....

При поседу зграде, не треба никако заборавити на оно опште правило, које горе поменуемо, и које вреди за браћење свију земљишних предмета, — т. ј. поставити у положај што је могуће мање војске, јер велика посада лако се збуњује и простор јој је мален. Пешадија се овако размешта: стрелци се постављају или један по један или ред по ред (то зависи од величине отвора) на пресеци и прозоре. У свакоме ходнику има по нешто резерве, којој је задатак да бајонетом сретне нападача (само се по себи разуме да ће број ових одељења зависити од броја улазака). Главна резерва оставља се иза зграде. Ако је зграда насипом или оградом опкољена, — тад се ту постављају стрелци, које њихове резерве подржавају.

Оно што беше речено при поседу насеља, т. ј. неопходност раздељења на делове и одређивање старешина за сваки, — и овде вреди, с том само разликом, што ће (почем су при обрани зграде оде-

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS

љена много чешћа и ситнија) сваки ходник бити за се одељен, — и да боме тада ваља дати појединим начелницима више самосталности, а који су на много места тек само подофицири.

Напад на чврсту зграду, која је још за одбрану удешена, — јест врло тежак задатак, готово толико исто тежак, као и напад на утврђење. Особито је важно у овоме случају садејство артилерије, која још издаље може запалити зграду и тим начином принудити браноца да одступа, ако ли не баш то, а оно се у зиду отвор проурва. (Наставиће се.)

Новине.

* Шаспова пушка, као што париски дописник енглеских новина „Standard“ вели, није показала тако велике изврности, кака јој се обично приписиваше и приписује. Сада, пише он, од двадесет стрељачких линијних батаљона није ни један добио те задљиваче. Шасповљачама је наоружана гарда и већина линијних рејимената. Али ма како да су оне спретне и удесне, ипак војници не могу бити њом задовољни. Две јој се махне пребацују — осем тога шасповљаче код Ментане несу починиле онака чудеса, кака изношаше ђенерао Фаљи. Четни официри са свим друкчије приче казују. Они воде, како се кршише игле и како се многе пушке не могаху употребити, јер зрно застане у цеви, и да би се шипком могло протерати, ваљало је растурити читаву пушку. Друга махна: зрна су тако сложене направе, да их артиљерија у пољу не може да прави. Једно јединцато зрно мора проћи кроз двадесет руку док буде готово. и опет се шасповљаче граде на стотине хиљада.